

ÇANKIRI'DA DOĞUMLA İLGİLİ HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY ON FOLK BELIEFS AND PRACTICES REGARDING BIRTH IN ÇANKIRI

Seval KASIMOĞLU*

ÖZ: Halk inanışlarının en önemli özelliği kolektif bilinçdışının ürünü olmalarıdır. Nesilden nesile aktararak varlığını devam ettiren halk inanışları, genellikle kişilerin korkularıyla, umutsuzluklarıyla ya da güvenleri ve beklentileriyle şekillenmektedir. Toplumun bir bütün olarak değerlendirilmesinde çok önemli bir yeri olan halk inanışları sosyal, kültürel, psikolojik, mitik ve hatta siyasi pek çok bağlamda incelenebilir. İnsan hayatında önemli bir yeri olan ve halk inanışlarının çokça gözlemlendiği geçiş dönemleri doğum, evlilik ve ölümdür. Geçiş dönemleri benzer şekilde gerçekleşse de toplumdan topluma değişen geleneklere sahiptir. Bu gelenekleri toplumun kolektif bilinçdışı şekillendirmektedir. Doğumla ilgili geleneklerle ilgili pek çok pratik ve inanış toplumun değer yargılarıyla bir bütündür. Türk kültüründe soyu devam ettirme önemli bir kabuldür. Bu çerçevede doğumla ilgili inanışlar ve pratikler konusunda hassas davranılmaktadır. Doğumla ilgili ritüellerin ve inanışların temel unsurları sembollerdir. Semboller vasıtasıyla bir ritüel ve inanış sonraki nesillere aktarılabilir. Doğum ritüellerinin temelinde yer alan bu semboller mitik verilerle yüklüdür. Bu makalede Çankırı'dan derlenen doğumla ilgili inanışlar ve uygulamalar mitik sembolik bir perspektifte incelenmeye çalışılmıştır. Böylece ilgili uygulama ve inanışların toplum içerisindeki yeri ve önemine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Doğum Gelenekleri, Geçiş Ritüelleri, Sembol, Mitoloji

ABSTRACT: The most important feature of folk beliefs is that they are the product of the collective unconscious. Folk beliefs, which continue their existence by being passed down from generation to generation, are usually shaped by people's fears, hopelessness or trust and expectations. Folk beliefs, which have a very important place in evaluating society as a whole, can be examined in many social, cultural, psychological, mythical and even political contexts. Birth, marriage and death are called transition periods. Although transition periods occur in a similar way, they have traditions that vary from society to society. These traditions are shaped by the collective unconscious of society. Many practices and beliefs related to birth-related traditions are integrated with the value judgments of the society. Continuing the lineage is an important acceptance in Turkish culture. In this context, beliefs and practices related to birth are treated sensitively. The basic elements of rituals and beliefs related to birth are symbols. A ritual and belief can be passed on to the next generations through symbols. These symbols, which are the basis of birth rituals, are loaded with mythical data. In this article, birth-related beliefs and practices collected from Çankırı were examined from a mythical symbolic perspective. Thus, it was tried to shed light on the place and importance of the relevant practices and beliefs in society.

Keywords: Çankırı, Birth Traditions, Rites of Passage, Symbol, Mythology

* Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Çankırı- sevalkasimoglu@gmail.com (Orcid: 0000-0002-2706-9492)

Giriş

İnsan hayatında önemli geçiş dönemleri bulunur. Bu dönemlerde gerçekleştirilen ritüeller ve bunlara bağlı inanışlar hem toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirmesi hem de bireyin topluma katılımı açısından son derece önemlidir.

Arnold van Gennep 1909 yılında yazdığı “Geçiş Ritüelleri” isimli eserinde ilk kez geçiş ritüelleri ifadesinden bahseder. Gennep’in “bu gibi ritüellerle toplumun kendisini yeniden ürettiği”nden bahsederken Victor Turner ise “sosyal formun kapsül ifadeleri” şeklinde tanımladığı geçiş ritüellerinin toplumun her daim yenilenmesi için gerekli kodları taşıdığını, böylece toplum bağlamında istikrarlı bir yenilenmeye katkıda bulunduğu gibi yeni ritüellerin ortaya çıkmasına da katkıda bulunduğunu söylemektedir. (Eriksen, 2009: 221).

Bünyesinde pek çok büyüsel işlem, inanış, kaçınma, yasaklama, kabul barındıran ritüeller, toplumsal hafızanın şekillenmesi açısından sembolik özelliği olan ürünlerdir. Mircea Eliade (2009: 427) sembolün/simgenin, “Belli bir topluluğa ait kişilerin anlayabileceği bir dil” olduğunu söylerken bu dilin, “Simgeyi taşıyan kimsenin toplumsal sınıfını, tarihsel ve ruhsal durumunu ve toplumla ve kozmosla ilişkilerini aynı düzeyde” ifade ettiğini de belirtir.

Sembol ile mitoloji/ritlerin arasında bir paralellik olmasının yanı sıra semboller mitolojilerden bağımsız değerlerdir ve “mitolojilerin, sembollerin üretilmesine neden oldukları” (Ateş, 2001: 196) anlaşılmaktadır. Bu bağlamda mitler buldukları toplumun ortak kodlarını nesilden nesile semboller aracılığıyla iletir. Bu noktada “dilin sınırlarını aşan ‘ötesindeki bir şeyin’ kültürel ve manevi bir şekilde anlaşılmasını sağlayarak, somut olmayanın somut tezahürleri” (Niman ve Darong, 2023: 247) hâline gelen semboller, ritüel ve inanışların sonraki nesiller için de anlamlı olmasını sağlar.

Bir önceki neslin sonraki nesile kültürü ulaştırması, geleneği oluşturabilmesi, şekillendirebilmesi bunlarla ilgili bir nevi her an yeniden filizlenmesi semboller aracılığıyla gerçekleşir. Kültürel, psikolojik, mitik ve dinî bağlamlardan beslenen sembollerin mitolojiye bağlantısıyla ilgili Manuella Dunn Mascetti şunları söylemektedir:

“Mitoloji bize simgeler aracılığı ile seslenir, yani günlük hayatımızdan tanıdığımız kavram ve resimleri kullanır, ama bunlar, mitolojik bağlam içinde, her zamanki anlamlarına ek olarak yan anlamlara sahiptir. Mitolojik simge/ sembol, her zaman kullandığımız dilde betimlenmesi zor, gizli, bilinmeyen bir şeyler ima eder. Mitolojik simgecik genellikle akılcı anlayışın ötesindedir; duygularımızı psikolojik patlamayla harekete geçiren kavramları temsil eder, ‘Tarif edilemez’ olanı tarif edebilmek için sıkça simgesel bir dile başvuruyor

olmamız, insanoğlunun simgesel bir mitoloji yaratmaya yönelik bilinçdışı eğiliminin bir göstergesidir.” (1990:15).

Gennep, doğum ritlerinin anne ve bebeği topluma katma işlevini “Doğum ritlerinin amacı ise kadını önceden ait olduğu toplumlarla yeniden kaynaştırmak, özellikle ilk çocuğunu doğurduğunda, hele ki erkekse, anne olarak ona toplumda yeni bir konum sağlamaktır.” (2022: 53) şeklinde belirtir. Turner ölüm, doğum, evlilik gibi geçiş dönemlerinde yer eden ritüelleri, “yaşam bunalımı ritleri” olarak adlandırmakta ve “yaşam bunalımı ritleri” terimini şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Annesinin rahmindeki sabit bir plasental yerleşimden başlayıp, ölümüne ve mezartaşının nihai sabit noktasına, nihayetinde de ölü bir organizma olarak mezarında kapladığı sınırlı alana doğru ilerlediği ritlerdir. Bu süreçte ara ara bazı kritik geçiş anları yaşanır; bunlar bireyin ve grubun önemini toplumun yaşayan üyelerinin kafasına sokmak için, bütün toplumların uygun usullerle ritüelleştirdiği ve açıkça belirttiği geçişlerdir: Doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm gibi önemli anlar.” (2018: 175)

Modern toplumda “yumuşatılmış” (Eriksen, 2009: 225) bir hâlde bulunan geçiş dönemlerinden biri olan doğumun hem birey hem de toplum açısından son derece önemli bir yeri vardır. Bu süreçte oluşan ritüeller ve inançlar içinde bulunduğu toplumun mitik-sembolik kodlarıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu kodların bağlı olduğu ritüeller vasıtasıyla hem anne hem de bebek var olduğu topluluk tarafından tanınarak kendi içine kabul edilebilir. Eliade’ye göre:

“Çocuk doğduğunda yalnızca fizikî bir var oluşa sahiptir; henüz ailesi tarafından tanınmamıştır ve cemaat tarafından da kabul edilmemiştir. Yeni doğana, tam anlamıyla ‘canlı’ statüsünü, ancak doğumdan hemen sonra uygulanan ayinler sağlamaktadır; ancak bu ayinler sayesinde canlılar cemaatiyle bütünleşmektedir.” (2023: 161)

“Mitoslar, kendilerini sembol dili aracılığı ile ifade eden geçmiş zaman bilgelikleri ve özdeyişleridir” (Fromm, 2017: 210) sözüyle bağlantılı olarak doğumla ilgili halk inanışları da sembol dilini doğrudan kullanır ve içerisinde geçmiş zamanın bilgeliklerini barındırır. Fiziksel olarak doğmak bir topluma dâhil olmak için yeterli değildir. Doğumun toplum tarafından belirlenen çeşitli ritüellerle ve inanışlarla da desteklenmesi gerekir. Doğumla ilgili ritüel ve inanışlar kültürel belleğin temel içerikleridir. Kültürel belleğin hatırlanması belli semboller/simgeler üzerinde yoğunlaşma ile gerçekleşir. Bu semboller “törenler, danslar, anlatılar, desenler, giysi, takı, dövmeler, yollar, resimler, mekânlar ve benzeri öğeler” (Assman, 2015: 60) şeklinde örneklendirilebilir.

Çankırı pek çok geleneği olduğu gibi doğum geleneklerini de canlı bir şekilde yaşatan illerden biridir. Bu çalışmada Çankırı’da derlenen doğum

ritüellerinde ve inanışlarında ortaya çıkan belli başlı semboller (toprak, su, süt, yumurta, kırklama, satılma sembolü) ele alınmıştır. Günümüzde canlı bir şekilde yaşayan doğumla ilgili bu semboller incelenerek halk arasında bu sembollerin nasıl şekillendiği ve bunların mitolojik altyapıları makalede cevap aranan belli başlı konudur.

Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Ritüeller, İnanışlar ve Semboller Doğum Geleneğinde Atalar Kültünün İzleri

Çocuk sahibi olmak için başvuru alan çareler, Sedat Veyis Örnek (1997: 132-133) tarafından üç başlık altında ele alınır: Dinî ve büyüsel nitelikliler, halk hekimliği kapsamındakiler ve tıbbî olanlar. Dinî ve büyüsel nitelikli halk hekimliğinde görülen belli başlı ritüeller türbeye taş yapıştırma, türbenin etrafında tavaf yapma, türbeye ait olduğu düşünülen giysiyi giyme, delikli bir taş içinden geçme, kutsal olduğu düşünülen bir taşın altından çıkanları yeme vs. olarak örneklendirilebilir.

Çocuk sahibi olmakla ilgili dinî ve büyüsel uygulamaların en sık yapıları adak ve duadır. Çankırı, adak ve dua için ziyaret edilen kutsal mekânlar açısından çeşitliliğe sahip bir ildir. Çankırı'nın tarihî ve kültürel belleğinde önemli bir yeri olan Emir Karatekin Bey Türbesi çeşitli istek sahiplerinin ziyaret ettiği önemli bir ziyaretgâhtır. Çankırı Kalesinde bulunan bu türbeye doğumla ilgili çeşitli istekleri olanlar dualar okuyarak Emir Karatekin'in ruhuna gönderirler (KK-11, KK-12, KK-13). Ayrıca türbenin çevresinden alınan bir taş türbenin duvarlarına dilek tutularak yapıştırılırsa dileklerinin kabul edileceğine dair yaygın bir inanış bulunur. (KK-11, KK-12, KK-13; Ayhan, 2012: 80). Bu örnekte görüldüğü üzere atalar kültü bağlamında halk nazarında tarihî, kültürel, dinî mahiyeti bulunan kişilerin ruhlarının ölmediği, bu dünyada ihtiyacı olan insanlara yardım ettiği görüşü doğumla ilgili ritüellerin temel görüşüdür. Ilgaz'a bağlı eski adı Şıhlar Köyü'nde halk arasında Bozatlı Ambarı¹ bir türbe olmamasına rağmen halkın dileklerinin gerçekleşmesi için ziyaret ettiği yerlerden biridir. Bahattin Aydın çocuksuz kadınların "ambar etrafında yedi defa dolaşmaları hâlinde çocuk sahibi olacakları"na (Ayhan, 2012: 126) dair bir inançtan bahseder. Üçok türbenin etrafında yedi defa dolaştırılması uygulamasının Emir Karatekin Türbesinde de eskiden uygulandığı konusunda şunları belirtir:

"Kadın, kaleye götürülerek Danişmend umerasından kalede medfun Karatekin'in merkadindeki kayış kemeri boğazına takılarak yedi defa merkat dolaştırıldıktan sonra kadın makberin başucuna bağlanırdı. Kadın, bir çeyrek saat kadar ayakta başını merkata dayayarak

¹ Ambarla ilgili bir efsane ağaçların birbirine geçmesiyle ve çivi çakılmadan oluşturulan bu yapının bir gece geyikler tarafından getirilerek kurulduğu inanışına dayanmaktadır. Ayrıca ambarın yakınında yer alan Hıdırellez Tepesi'nde yağmur duaları da yapılmaktadır (Ayhan, 2012: 126). Bu bilgiler perspektifinde ambarın Hızır kültüyle bağlantısına dikkat çekilebilir.

mütevekkilâne durur 'Eğer çocuğum olursa bir kurban keserim' diye nezirde bulunur, çocuk olur ise kurban behemehâl kesilirdi." (Üçok 2002: 168).

Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre doğumla ilgili ritüeller için Çankırı'ya yakın illerdeki türbeler de halkın rağbet gösterdiği yerlerdir. Bunlardan biri, Eskişehir'de bulunan Sücaaddin Veli Türbesi'dir. Bu türbeye giden kadınlar türbenin yakınlarında bulunan torunu Ali Rıza'nın mezarının yanındaki "bebek ağzı kadar olan bir deliğe" göğüslerini sokarlar. Şayet delikten göğüslerini bir şeyin tutup bıraktığını hissederlerse o kadının bebeğinin olacağına inanılır. Doğan bebeğe de o türbede yatan zatın ismi konulur (KK-1). Ziyaret yerleri odaklı pratiklerden biri Hacı Beştaş Veli Dergâhı'nda gerçekleşir. Çocuğu olmayan ya da erkek çocuk isteyen kadınlar, bu dergâha giderek dua ederler. Dergâhın görevlileri, kadına arpa ve buğday verir. Kadın, erkek çocuğu olmasını istiyorsa buğdayı; kız çocuğu olmasını istiyorsa arpayı yutar. Bu ziyaretin ardından kadın üç gün oruç tutar. Pratiğin ardından hamile kalırsa yuttuğu arpanın ya da buğdayın şeklinde çocuğun vücudunda iz olacağına inanılır. (KK-2). Buğdayın yutulması temasına Hacı Bektaş Veli'nin mercimeğe ve buğdaya üfleterek bu bitkilere hamile kalma gücü kazandırdığına dair efsanesinde de (Boratav, 2012: 44) rastlanmaktadır. Yenilen buğday tanesi yoluyla hamile kalma ve erkek çocuk doğurma motifine dayalı bir efsane örneğine Altay mitolojisinde de şu şekilde anlatılmaktadır:

"Savaştan sonra, annem ve babamdan ayrı düşmüş ve bozkırlarda yürümeğe başlamıştım. Her tarafı dolaşıp, yiyecek bir şey arıyordum. Ama hiç bir şey de bulamıyordum. İşte tam bu sırada gökten büyük bir yağmur boşandı ve her taraf su içinde kaldı. Bunu görünce, ben de kendimi korumak için hemen bir yere saklandım. Az sonra yağmur durmuştu. Tam bu sırada yerde bir buz parçası gördüm. Bu buz da, yağmur ile beraber yere düşmüştü. Buz yuvarlanıp da yanıma gelince, buzı aldım ve elimle kırdım. Baktım ki, içinde iki tane buğday tanesi var. Karnım da zaten iyice acıkmıştı. Bu buğday tanelerini ağzıma attım. Taneleri ağzıma atınca, karnımda birden tuhaf bir şeyler hissettim. Sanki karnımda iki çocuk var gibiydi." (Ögel, 2014: 56-57)

Ataların ruhuyla buluşma doğrudan dua vasıtasıyla olabileceği gibi ona ait olduğu düşünülen bir kıyafetle, aksesuarla ya da ona temas etmiş farklı bir nesneyle de olabilir. Atalar kültü bağlamında ele alınan bu ritüelde "Dindar/inanan insan, kutsalla olan ilişkilerini, kutsalın tezahür ettiği bu tür nesnelere temas ederek veya onları ziyaret ederek sağlamaktadır." (Ergun, ve Gündüz, 2017: 87). Bununla ilgili bir örneğe Çankırı'nın merkezinde bulunan Şeyh Mehdi (Billur Bey) Türbesinde rastlanır. Çeşitli isteklerin gerçekleşeceğine inanılarak ziyaret edilen yerlerden biri olan bu türbede yapılan bir uygulama dikkat çekicidir. Bu türbede yattığına inanılan Billur Bey'e ait olduğu düşünülen hırkayı (aba) giyip isteklerini arz eden kişilerin

dileklerinin kabul edeceğine dair bir uygulama da vardır (Üçok 2002: 68). Günümüzde ise bu hırka belediye tarafından Ahmet Mecbur Efendi Müzesinde koruma altındadır.

“Çocuk sahibi olmaya çalışma” deneyiminde ocaklık kavramının önemli bir yeri olduğu görülür. Ocaklık, eski Türk inanç sisteminde şamanın hekimlik işlevinin günümüzde görülen bir uzantısıdır. Halk hekimliğinin sembolü olan ocaklar kültürel belleğin özel taşıyıcısıdır.

Ocak adı verilen kişilere başvurularak çeşitli hastalıkların tedavisinin yanı sıra çocuksuzluğun çaresi de giderilmeye çalışılır. Evliya olduğuna inanılan Astarlı Hilmi Efendi ve onun gelini Sabiha Anne çocuk sahibi olmak isteyen kadınların müracaat ettiği bu kişilerden ikisidir.

Astarlı Hilmi Efendi (1876-1962) Çankırı'nın dinî ve kültürel hayatında önemli bir yere sahip olduğuna inanılan kişilerden biridir. Edinilen bilgilere göre Ilgaz'ın Paşaköy'ünde bir elma bahçesi oluşturan evliya, özellikle çocuksuz kadınlara okuduğu bu elmalardan verir. Ancak kaynak kişinin belirttiğine göre yenmesi gereken bu elmalar belli bir ölçüdedir (KK-11). Çocuksuzluk motifinin yer ettiği destan, halk hikâyesi, masal gibi sözlü kültür ürünlerinde “yaşlı bir bilge” tarafından ikiye bölünüp eşlere yemeleri için verilen elma önemli bir motiftir. Sözlü kültür ürünlerinde sıklıkla karşılaşılan bu motifin kaynak kişi tarafından belirtilen örneği bu şekildedir.

2010 yılında vefat eden Sabiha Anne², çocuk sahibi olmak isteyen kişilerin başvurduğu ve evliya olduğu düşünülen biridir. İki kez üst üste düşük yaptıktan sonra Sabiha Anne'ye başvuran kaynak kişi, onun verdiği dua edilip içine üflediği suyu içtiğini ve belirttiği şekilde kıldığı namazdan sonra hamile kaldığını söylemektedir. Sabiha Anne'nin kendisine erkek çocuğunu müjdelediğini de belirtir (KK-10).

Çocuğu Olmayan Kadınların Sembolik Satılması

Çocuk sahibi olmakla ilgili inanışların önemli bir kısmında mitik inanışları görmek mümkündür. Anadolu'da örneği görülen “çocuğun satılması” ritüeli de bunlardan biridir. Abdulkadir İnan (2017), sembolik olarak “çocuğun satılması” uygulamasının Şamanist dönemin bir ürünü olduğunu belirtir. Ayrıca Yaşar Kalafat ve Ali Osman Abdurazzak “Satmak-Satıp Almak” (2017) inancıyla ilgili makalelerinde uygulamanın mitolojik

² Çankırı'da Sabiha Anne olarak bilinen kişi halk arasında evliya, ermiş olarak nitelendirilmektedir. Kaynak kişiler kendisi hakkında bilgi verirken özellikle bu tanımlamayı yapmışlardır. Aynı zamanda Astarlı Hilmi Efendinin kendisine el verdiği de söylenilmektedir. Onun hakkında anlatılan bir anlatıya göre Astarlı Hilmi Efendi kendisini gördüğünde hemen oğlunun bu kızla evlenmesini istemiştir. Evlendikten sonra onun görgü ve bilgisinden çok etkilenmiş ve elini ancak gelinine verebileceğini söylemiştir. (KK-5, KK-6, KK-7, KK-8). Bu başlık altında Sabiha Anne'ye yer verilmesi, ocak ve ata kültlerinin çeşitli uygulama ve anlatılarda birbiri içine geçmesiyle ilgilidir. Ocak ve ata kültü ilişkisine dair ayrıca bk. (Yıldız Altın, 2021: 356).

boyutuna dikkat çekerler. Derlenen pratiklerden yola çıkarak kötü ruhları aldatmayı amaçlayan pratiklerde çocuğun,

1. Ailesi dışında bir başka insana satılması

2. Bir yatıra, türbeye satılmasının söz konusu olduğu görülür.

Çankırı'da çocuktan başka annenin de sembolik bir satılışının varlığına rastlanır. Atalar kültürünün koruyuculuğuna dair inançlar çerçevesinde beliren bu pratiklerde en dikkate değer noktalardan biri, kişilerin çocukları olması karşılığında kendilerinin türbeye satılmalarıdır. Bu pratikte çocuğu olmayan kadın, çeşitli türbelere giderek sembolik olarak bu satışı gerçekleştirir. Kişinin bu satış çerçevesinde birtakım şartları yerine getirmesi gerekir. Bu uygulamada uygulamayı gerçekleştirenler çocuğu olmayan kadınlardır.

Çocuksuz kadınların türbelere satılmasıyla ilgili bir uygulama şöyledir: Çocuğu olmayan kadınlar bir türbeye gider ve o türbeye sembolik olarak satılır. Türbeye giden kadın türbede bulunan kayalığın arasına elini sokar ve o kayalığın arkasından ne çıkarsa çıksın (buğday, böcek, kum, taş vb.) onu yer. O kayanın arasından çıkan şeyi yedikten sonra kadının bir çocuğu olacağına inanılır. Doğduktan sonra da türbede yatan zatın ismi bebeğe verilir (KK-2).

Çankırı'da kaynak kişilerden derlenen bir başka pratik ise yine çocuğu olmayan kadınların bir türbeye ya da yatıra sembolik olarak satılmalarıyla ilgilidir. Eldivan'da bulunan Hacı Murâd-ı Velî Türbesi bu tür uygulamalar için ziyaret edilen yerlerden biridir. Hacı Murâd-ı Velî Türbesi pek çok dileğin gerçekleşmesinin yanı sıra çocuksuz kişilerin çocuk sahibi olmak amacıyla başvurduğu türbelere de biridir. Çocuğu olmayan kadınlar bu türbeyi ziyaret ederek dua ederler, "satılma" adı verilen uygulamayı yaparlar. Bu uygulama için birkaç kadın türbeye gelir, çocuğu olmayan kadının yemenisinden tutularak yürütülür, bu sırada 'bu kadını getirdim satmaya, ardına buzağısını katmaya' şeklinde sözler tekrarlanarak türbenin etrafında üç kez dönülür. (Kolcu, 2007: 110). Uygulama yöntemi aynı olsa da kaynak kişiden yapılan derlemede söylenen sözlerin "İneği getirdim satmaya, toklusunu ardına katmaya" şeklinde bir başka söylenişi tespit edilmiştir. Ayrıca türbe etrafında döndürülme sayısının yedi defa olduğunu söylenmiştir. (KK-13). Çocuksuz kadının inek kılığına sokularak boynuna bir eşarp takılarak türbe etrafında yedi defa döndürülmesi uygulaması satılma pratiğinde çok sık rastlananlardan uygulamalardan biridir.

Çankırı merkeze 23 km. uzaklıkta olan Bekyatan Türbesi'nde de çocuksuz kadınlarla ilgili sembolik satılma uygulamasına rastlanmaktadır. Bu uygulamaya göre "Çocuğu olmayan kadınlara at yuları takılır ve 'Bir at getirdim satmaya, ardına godak (çocuk) satmaya' diyerek türbe etrafında dolaştırılır." (Ayhan, 2012: 89).

Doğum ritüellerinden biri olan kutsal yerlerin etrafında dönülmesi (tavaf) çocuğu olmayan ya da sürekli düşük yapılması durumunda gerçekleşen bir satılma ritüelidir. Bu uygulamada dikkat çeken hususlardan biri satılacak kişi, çocuğu olmayan/olamayan kadındır. Bu kadın ritüel esnasında inek ya da at gibi bir hayvana benzetilmesi ve boynuna yular, eşarp takılmasıdır. Bu ritüelde ineğin dışı bir hayvan olmasından dolayı bu ritüelde yer alması doğrudan bir benzerlikle açıklanabilir. Bunun yanında doğumla ilgili bu ritüelde at sembolü önemli bir motiftir.

Satılma ritüellerinden biri de çocuksuz kadına ait bir atletin Kabe'ye giden birine verilmesidir. Anolojik bir ritüel olarak (Ergun ve Gündüz, 2017: 87) değerlendirdiği bu satılma ritüelinde anne adayına ait bir atlet Hacca gidenlere verilerek orada Kabe'nin etrafının tavaf edilmesi esnasında yanlarında bulundurulur.

Sembolik satılma ritüeli, geçiş ritüellerinin eşik evresiyle incelenebilir. Yaşam bunalımı ritlerindeki eşiktelik sembollerinin en önemli özelliklerinden biri Turner tarafından, "gündelik yaşam alanlarından tecrit edilmeleri, bazen boyalar ve maskelerle kılıklarının değiştirilmesi veya sessizlik kuralıyla işitilmez hâle getirilmeleri" şeklinde belirtilir. Ayrıca Turner "Eşikte bulunan biri, "Kendilerine alçak gönüllülüğü öğretecek sınamalara ve çilelere maruz bırakılırlar." (2018: 176) diyerek bu aşamadaki sınavlara da dikkat çeker. Yukarıda bahsedilen ve sembolik olarak annenin satılması ritüellerinde kayanın arasından çıkanları annenin yemesi ya da göğsün bir şey tarafından tutulması, boynuna bir eşarp takılarak inek ya da at gibi yürütülmesi eylemleri çocuk sahibi olmak isteyen kadına yönelik bu çilenin bir örneği olarak okumak mümkündür.

Doğum Ritüellerinde Ocak/ Ateş Kültünün İzleri

Çankırı doğum ritüellerinde ocak/ateş kültünün izlerini önemli ölçüde görmek mümkündür. Ocak, evde ateşin yakıldığı yerdir. Ateş, Türk toplumunda hayatın kolaylaşması ve devam ettirilmesinde son derece önemlidir. Beslenme, temizlik, güvenlik, ısınma gibi pek çok insan hayatında temel yeri olan ihtiyaçlar ateşin yandığı ocak etrafında şekillenir. Bu sebeple ateşin yanması, ocağın tütmesi ailenin varlığının devam ettiğinin ve yaşamın o aile için nisbeten daha kolaylaştığının bir göstergesidir. Ocağı tütme, ocağı yeşertme, ocağı batmak gibi deyimlerde geçen ocak kavramı aile kavramının bir imgesidir. Ocağın tütmesi aileyi devam ettirecek kişilerin varlığına da bir işaret olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda özellikle ateş ve ocakla ilgili unsurların doğum ritüelinde önemli bir yerinin olduğunu söylemek gerekir. Çankırı'da tespit edilen doğumla ilgili inanışlardan "ocaktaki kül hareketlenirse çocuk doğacağına" yorulması İnan'ın tespitlerine göre Sahalar arasında da bulunan eski bir inanıştır. "Og kuta oynuyor." (çocuk ruhu oynuyor) şeklinde ifade edilen bu durum Yakutlar arasında da yeni bir çocuğun müjdecisidir (2017: 67).

Çocuk sahibi olmak isteyenlerin ocaklı olarak bilinen kişilerden yardım alması bu kültürün bir örneğidir. Doğum öncesine dair yapılan derlemede tıvgalı tabirine rastlanmış ve bu hastalıkla ilgili bir de ocağın olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bazı kadınlar, hamile kalsalar da ya sık sık düşük yapmakta ya da doğumdan kısa bir süre sonra çocukları ölmektedir. Bu şekilde ardi ardına düşük yapan ya da çocukları ölen kadınlar *tıvgalı*, ölen çocuklar ise *tıvgalı çocuk* olarak adlandırılmaktadır. Bu tarz çocuk kayıpları, Türk halk kültüründe ölüm ruhunun onlara musallat olduğuyla açıklanmaya çalışılmıştır (Ergun ve Gündüz, 2017: 80). Tıvgalı çocukların doğumlarından kısa bir süre sonra zayıflamaya ve ağlarken morarmaya başladıkları kaynak kişiler tarafından söylenilmektedir. Bu belirtilerin ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra çocukların öldüğü/öleceği söylenmektedir.

Bebeği ölen anne tekrar hamile kaldığında tıvga adı verilen ocağa götürülür ve bir sonraki bebeğinin ölmemesi için tıvga ocağındaki ocaklık görevini yapan kişi ısıttığı bir tığ ile hamile kadının karnını çizer (KK-3). Bu uygulama ile kadının dünyaya gelen diğer bebeklerinin ölmeyeceğine inanılır. Fuzuli Bayat'ın (2021: 343) belirttiğine göre halk arasında *tıbıka* olarak da bilinen bu hastalığın kökeninde hamileleri sevmeyen, çocuğun canını alan kötü bir ruh yatar.

Çocuk sahibi olmak için yapılan ve ocak/ateş kültürünün bir örneği de Zekeriya Sofrasıdır. Hz. Zekeriya, Hz. Meryem teyzesinin eşidir. Onu himayesine alıp koruyan biri olarak bilinmektedir. Âli İmran suresinde Hz. Meryem'le ilgili "Bunun üzerine rabbi ona hüsnükabul gösterdi ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriyâ'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyâ onun bulunduğu yere, mâbeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve "Ey Meryem! Bu sana nereden?" diye sorar, o da "Allah tarafından" cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir." (2021: 53) ayeti geçer. Hz. Zekeriya çok geç yaşta çocuk sahibi olmuş bir peygamberdir. Hz. Zekeriya'nın çocuk sahibi olmak için yaptığına inanılan ritüeller halk tarafından da çeşitli vesilerle düzenlenmektedir. Çankırı'da bu ritüelin uygulanış alanlarından biri doğumla ilgilidir. Şaban ayının ilk cuma gecesi hazırlanan bu sofrada kırk çeşit yiyecek bulunur. Akşamla yatsı arasında birer Yasin suresi okunur. Sofra başındaki herkes bir dilek tutar. Bu sofrada yiyeceklerin arasına birer mum dikilir. Sofra mumlar tükenene kadar toplanmaz. Niyeti kabul olan kişi gelecek sene aynı vakitte bu sofrayı tekrar kurar (Üçok, 2002: 74). Yiyecek ve mum yanında dilek dileme motifi arkaik bir motife benzer. Ögel, eski Yakut inanışlarında Ayığ adı verilen iyilik tanrılarına ateş veya kansız kurban vasıtasıyla dua edildiğini söyler. (2014: 431). Günümüzde doğum günlerinde pasta üzerine mum dikerek dilek dileme pratiğini de bunun bir örneğidir. Bu örnekte pasta kansız kurbanın bir temsili, üzerine dikilen mum ise ateşin bir temsili olarak sayılabilir.

Doğumun Kolay Gerçekleşmesi İçin Yapılan Uygulamalar, İnanışlar ve Kullanılan Semboller: Hz. Meryem, Hurma

Çankırı'da yapılan derlemede kolay bir doğum yapılmasıyla ilgili sorular sorulduğunda özellikle Hz. Meryem'e dair vurguların sıklığı dikkat çekmektedir. Kolay doğum yapmak isteyen kadınların doğumdan önce mutlaka 41 kere Meryem suresini okumaları gerektiği en sık alınan cevaplardan biridir (KK-6, KK-7, KK-8, KK-9). Bunun yanı sıra kaynak kişi kayınvalidesinin o doğum yapmadan bir ay önce gittiği Arabistan'dan getirdiği Meryem Ana Otu nu doğumu esnasında kullandığını anlatmaktadır. Meryem Ana Otu, kuruyken şekil itibariyle sıkılmış bir yumruğa, sıcak suya atılıp yumuşatıldığında ise açılan bir ele benzemektedir. Kaynak kişi gece sancısı başladığında kayınvalidesi tarafından bu otun suya atıldığını ve onun yüzü suyu hürmetine bebeğinin kolaylıkla doğduğunu söylemektedir (KK-8). Sıcak suyun içine atılan ot açıldıkça kadının rahminin de açılacağına (KK-8) dair inançlar benzerlik büyü su kapsamında dır.

Hurmanın doğumu kolaylaştırıcı etkisi olduğuna dair inaniş a derlemelerde sıklıkla rastlanmıştır. Bu inanişt an bahsedilirken Kuran'da Hz. Meryem'in bir hurma ağacının altında doğum yapmasına atıfta bulunur. Kaynak kişi "uzak bir diyara gelen ve orada doğum sancıları tutan Hz. Meryem, bir hurma ağacının yanına gelir. Allah, Meryem'e hurma ağacını sallamasını ve üzerine dökülen taze hurmaları yemesini vahiy eder." diyerek hurma yemenin doğumu kolaylaştırıcı bir etkisinin olduğunu söyler. (Kasımoğlu, 2022: 489). İlde sıklıkla yapılan uygulamalardan biri de hurmanın üzerine Meryem suresinin okunmasıdır. Kaynak kişi annesinin Meryem suresini üç defa okuduğu hurmaların yarısını kendisinin yarısını da eşinin yediğini bundan kısa bir süre sonra da hamile kaldığını söylemektedir (KK-5).

Doğum Sonrası Sembolü Olarak Albasması, Kırklama, Kırk Uçurma

Doğum yaptıktan sonraki kırk gün boyunca bir kadın lohusa olarak adlandırılır. Sağlık açısından zayıf bir dönemde olmasından dolayı halk arasında bu dönemde annenin ve bebeğ in korunmasıyla ilgili pek çok inaniş in var olduğu görülür. Doğumdan sonraki kırk günde annenin ve bebeğ in hastalanması halk arasında albasması, kırk basması³ gibi isimlerle tanımlanır. Al basması, lohusa ile bebeğ in doğumdan sonra yakalanabildiği ateşli bir hastalığın halk arasındaki adıdır. Halk hastalık esnasında oluşan belirtilerden yola çıkarak hastalığın olumsuz güçlere sahip bir varlık tarafından gerçekleştirildiğine inanır. Bu belirti, kişinin özellikle uykudayken bu hastalık yüzünden nefessiz, hareketsiz kalmasıdır. Halk arasında al

³ Albasması ve kırk basması ifadelerinin görü şülen kaynak kişiler tarafından herhangi bir fark gözetmeksizin birbirinin yerine kullanılmıştır. O yüzden makalede bu ifadeler kullanılırken bu durum kaynak kişilerden derlendiği gibi ele alınmıştır.

basması durumunun *al, alanası, alkızı, alkırı, albası ve albıs* adı verilen ve cin, şeytan, dev ya da olağanüstü niteliklere sahip ve olumsuz nitelikleri ön planda olan güçlü bir varlık tarafından gerçekleştirildiğine inanılır. Al basmasına neden olan bu kötü ruhun, lohusanın ve yenidoğanın ciğerini ve böbreklerini yemekten hoşlandığına inanılmaktadır. İnanişaya göre albasması, ilk doğan peri çocuğunun insanlar tarafından kaçırılmasından sonra perilerin insan çocuklarını kaçırmak istemesiyle ortaya çıkmıştır (Üçok, 2002: 70).

Annenin ve bebeğinin kırk gün olarak belirlenen bu tehlikeli dönemi atlatmalarının ardından *kırklama* adı verilen ritüel düzenlenir. Ancak bu kırk günlük sürenin sonunda anne ve bebek kırklama ritüelini uyguladıktan sonra diğer insanlarla iletişime geçebilir. Yörede belirtilen kırk günlük süre içinde anne ve bebeğin dışarıdan gelen kişilerle görüşmemesinin daha iyi olabileceğine dair bir inaniş varsa da bu inanişaya günümüzde çok fazla riayet edildiği söylenemez. Ancak kaynak kişiler, özellikle anne ve bebeğin başka bir lohusayla, adet gören başka bir kadınla görüşmesinin onlara zarar verebileceğine dair yaygın bir görüşlerini tekrar etmişlerdir (KK-5, KK-7, KK-8, KK-9, KK-10, KK-11, KK-12).

Kırklama ismi verilen ritüelde makas, leğen, su, yüzük, tarak, iğne, küpe, kalem, tornavida gibi malzemelerden ve Kuran-ı Kerimden yararlanılır. Yeni doğan bebek en az haftada bir, kırkı çıkana kadar kırklanır. Bebek kırklama işleminde, kırklama işini yapacak kişi besmele çekerek ellerini alt üst ederek ⁴on, yirmi, otuz diyerek doksana kadar sayar. Bebeği kırklayan kişi doksana kadar saydıktan sonra “domuz gibi etlensin ayı gibi kuvvetlensin” der (KK-3). Daha sonra bir çaydanlığın içerisine doldurulan suyu hem döker hem de makasla keser. Bu şekilde kırklama işlemi gerçekleşir (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4)

Kırk bastığına inanılan bebeklerle ilgili bir başka uygulama ise daha önce bahsedilen ölümü aldatma ritüelleri kapsamında ele alınmalıdır. Doğum öncesinde çocuk sahibi olmak isteyen anne adayının sembolik olarak satılması ritüelinde olduğu gibi yukarıda belirtilen kırk basan bebeğin ölümden kurtulması amacıyla satılması ritüeliyle aynı amacı gütmektedir. Bu uygulamaya göre kırk basan bir bebek, bir mezarın içine yatırılır. Bebek mezara konulduğunda ağlarsa yaşayacağı, bebek ağlamazsa öleceği düşünülür. (Kasımoğlu, 2022: 490).

Bebek doğduğunda özellikle kırk gün süre içerisinde diğer dünya ile bu dünya arasında bir konumdadır. Bu süre içerisinde gerçekleştirilen bu ritüelde anne rahmini simgeleyen mezarın içine bebeğin konulması yeniden doğuşun bir simgesidir. Turner bebeğin bu sembolik eşikte bulunma hali için şunları söyler: “Çocuklar da ölümler ile yaşayanlar arasında aracıdır;

⁴ Kaynak kişi “alt üst etmek” ifadesiyle sırasıyla ellerin ön ve arka yüzünün çevrilmesini kastetmektedir.

rahimden kısa süre önce çıkmışlardır. Ve birçok kültürde rahim ile mezar bir tutulur, çünkü ikisi de meyvelerin kaynağı ve atıkların alıcısı olan toprağa benzetilir.” (2018: 180). “Sembolik bir ölümün” yer ettiği bu ritüelde bebek “Yeni bir insan kabul edilmektedir, çünkü ikinci kere ve doğrudan kozmik ana tarafından doğrulmuştur.” (Eliade, 2023: 122). Avrupa ülkelerinde bu ritüelin sıklıkla görüldüğünden bahseden Eliade bu ritüelde hasta bebeği toprak üzerine bırakma ya da toprağa gömme uygulamasının vaftiz törenlerindeki suyla yıkama uygulaması ile aynı olduğundan da söz etmektedir (2023: 121).

Kırk basmasıyla ilgili halk hekimliğinde suyla tedavinin önemli bir yeri vardır. Bu tedavilerde özellikle kırk, yedi, üç gibi sayılar öne çıkmaktadır. Bu sayılara yapılan vurgu ritüellerin mitik yönünün ortaya konulmasını gerekli kılmaktadır. Kırklama ritüeli anlatılırken gerekli olan suyun elde edilişi oldukça mistik/ gizemli bir anlatılışa sahiptir. Yapraklı’dan derlenen bir uygulamaya göre “Yedi çeşmeden gece kimse görmeden su toplanır. Bir su güğümü de herhangi bir değirmenin çarkının altından akan suya ters yönde yatırılır. Güğümün içine dolan suyla yedi çeşmeden toplanan su karıştırılır. Çocuğun yıkanacağı yere bir kara tavuk bir de kalbur getirilir. Tavuk kalburun altına kapatılır. Çocuk hazırlanan suyla kalburun üstünde yıkanır. Yıkama işi bittikten sonra tavuk kalburun altından çıkarılır. Islanan tavuk silkindiğinde kırk baskısının geçeceğine inanılır.” (Torun, 2002: 76).

Bu tedaviyle ilgili bir başka örnek Üçok tarafından da anlatılmaktadır. Üçok tarafından anlatılan kırk basmasını tedavisinde kara bir köpek yavrusu kullanılır. Kara köpek yavrusunun üstüne bir kalbur konur. Kalburun üstüne çocuk oturtulur. Çocuğu yıkayacak kadın Veysel Karani’nin ruhuna bir fatiha okur. Elinin içini suyun içine kırk kere basar ve “Altmış, yetmiş çıkmış gitmiş.” der. Köpek yavrusu bu suyla ıslanır, köpek yavrusu silkindiğinde kırk basması geçer. Yirmi dört saat içinde köpek yavrusu ölür (Üçok, 2002: 73).

Çerkes’ten derlenen bir başka kırklama anlatısında suyu kaynatmak için kırk ağaçtan kırk kabuk toplanması gerekir. Ritüel için kavak ağacı tercih edilirse de bulunamadığında herhangi bir ağacın kabuğu da toplanabilir. Kırk kabuğun yakılmasıyla ısıtılan su kırk delikli kalburdan süzülerek içine gümüş bir yüzük atılır. Çocuk bu özel suyla yıkanır. Ritüelde suyun elde edilmesi aşamasındaki kutsal terkip kırklama bittikten sonra da devam eder. Bebeğin yıkanmasının ardından su ayak basılmayan bir yere dökülmelidir (Torun, 2002: 76). Ritüelde ön plana çıkan kavak ağacının bağlamını doğumla bağlantılı olarak ele almak mümkündür.

Kırklama işleminin yanı sıra yörede “tuzlama” adı verilen işlem de yapılmaktadır. Bebeğin büyüdüğünde terinin kokmaması amacıyla tuzlama işlemi gerçekleştirilir. Üçok (2002: 67) tuzlama ile ilgili bilgi verirken tuzlamanın bebeğin göbeğinin kesilmesinden sonra yapıldığını söylemekteyse de günümüzde kırklama ile tuzlama birlikte yapılmaktadır.

Tuzlama iki şekilde gerçekleştirilmektedir. İlkinde leğene boşaltılan tuzun içinde bebeğin bir süre bekletilmesidir. Bu uygulama yerini, hem sağlıkçılar tarafından önerilmemesi hem de annelerin bu konuda daha hassas olması sebebiyle bir miktar tuzun atıldığı suyla bebeğin vücudunun silinmesi pratiğine bırakmıştır (KK-17, KK-18, KK-19, KK-20).

Doğum Ritüellerinde Yumurta Sembolü

Yumurta hem besleyici özelliği ile hem de yeni bir yaşamı sembolize etmesi ile doğum ritüelleri için oldukça değerlidir. Elde edilen verilere göre doğumla ilgili süreçte yumurtanın kullanıldığı ritüel ve uygulamalar yalnızca doğum sonrasına aittir. Doğum öncesi ya da doğum sürecinde yumurtanın kullanıldığı herhangi bir uygulama ve inanişta rastlanmamıştır⁵. Çankırı’da kırk çıkan anne bebeğiyle birlikte akrabalarına, arkadaşlarına “kırk uçurmaya” gider. Lohusayken hem doğumun sıkıntılarından hem de bu döneme ait yasak ve kaçınımlardan dolayı hareketleri sınırlanan anne ve bebek bu süreçten sonra akrabaları, arkadaşları tarafından evlerine davet edilir. Bu ziyaretlerin ardından yumurta⁶, pamuk, et, ekmek, un, şeker gibi çeşitli hediyeler verilir. Verilen bu hediyelerin ayrı ayrı anlamları kaynak kişiler tarafından bilinmese de genel olarak bunların bereket, ağız tatlılığı, şans için anneye verildiği ifade edilmiştir. Verilen hediyeler kullanıldığında eve bereket getireceğine inanılmaktadır (KK-12). Doğumla ilgili uygulamalarda yumurtanın bereketi sembolize etmenin kozmogonik bir yapıyı tekrar eden özelliğine de dikkat çekmek gerekir. Kırk uçurma ritüelinde kırk eskiyi, hastayı, ölümü sembolize ederken yeni doğana yumurta hediye etme ritüeli yeni bir yaşamı temsil etmesi bağlamında önemlidir. Yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra yumurtanın nazarla ilgili inançlarda da önemli bir yeri olduğu görülür. Bebeklerin beşiğine ve sünet edilen çocuğun yatağına soğan, sarımsak ve yumurta asılması nazardan korunmak içindir (KK-11). Yeni doğanın ilk banyosunda da yumurta kullanılır. Bütün bu yumurtanın⁷ kullanıldığı ritüeller yaşamla ilgili mitolojik bilgiyle ilgili bir örneklem niteliğindedir.

Doğum Ritüellerinde Toprak Sembolü

Altay yaradılış mitolojisinde toprak sembolünün yeryüzünün ve insanın yaradılışında önemli bir yeri vardır. Dünya sularla kaplıyken Tanrı

⁵ Doğum öncesi ve doğum zamanında yumurtayla yapılan uygulama ya da buna dair inançlar Çankırı’dan yapılan alan araştırmasında elde edilememişse de bu konu ile ilgili Rezan Karakaş’ın “Türk Halk Kültürü Geçiş Dönemi Ritüellerinde Yumurta” isimli çalışmasına bakılabilir (Karakaş, 2021).

⁶ Görüşülen kaynak kişiler yumurtanın sayısı konusunda küçük bir tartışma da yaşadılar. Bir kaynak kişiyle görüşme yaparken kendi çocuğuna üç yumurta verildiğini söyledi. (KK-14). O arada konuşmaya dâhil olan bir başka kadın mutlaka yedi yumurtanın verilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

⁷ Yumurtanın bu süreçte kullanım amaçlarından biri de cilt güzelliğidir. Banyo yaptırılırken vücuduna yumurta sürülmesinin bebeğin vücudunu pürüzsüz ve parlak yapacağına inanılmaktadır (KK-2).

Ülgen, Erlik'ten suya dalmasını ve oradan aldığı toprağı suyun üstüne çıkarmasını ister. Suyun altından çıkarılan toprakla yeryüzü yaratılır. (Ögel, 2014: 433). İnsanın yaşam alanını oluşturan yeryüzünün yaradılışında olduğu gibi insanın yaradılışı da topraktır. Verbitsky'in derlediğı Altay mitolojisinde Ülgen'in yedi kişi yarattığı bunların kemikleri kamıştan etleri ise topraktır. Potanın'ın topladığı Altay yaradılış mitinde ise kemikler taşlardan, et ise topraktan yaratılmıştır. (Ögel, 2014: 446). Türk mitik tasavvurunda ana imgesi Türk inanç sisteminde dönüşüme uğrayarak, topraktan yaratılma olgusuyla da birleşerek toprak ana kültüne aktarılmıştır. (Akçam ve Köse, 2022: 391).

Doğumla ilgili ritüellerde ve inançlarda toprağın koruyucu, besleyici "ana" niteliğinin ön planda olduğu görülür. Çankırı'da doğumla ilgili ritüellerde toprak metaforunun kısırlığın giderilmesinde, doğumun kolay geçmesinde ve doğum sonrasında anne ve bebeğı korumak için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tespit ışığında doğumla ilgili ritüellerde toprağın 1. Kısırlığı giderici bir unsur 2. Doğumu kolaylaştırıcı bir unsur 3. Doğum sonrası koruyucu bir unsur olarak ele alınması mümkündür. Doğum öncesinde özellikle sembolik satılma ritüellerinde anne adayının geçmesi gerektiğı düşünülen taş boşlukları ya da çukurları, evliyanın türbesine yapıştırması gereken taşlar kısırlığı giderici örneklerdir. Hem doğum sürecinde hem de sonrasında "un gibi elenmiş ince yapıda toprak" (KK-11) anneyi ve bebeğı korumak, sıcak tutmak için kullanılır. Doğum çoğunlukla eskiden evlerde ebelerin çağrılmasıyla gerçekleştiğinden bu tür bir toprak kullanılmaktadır. Ancak günümüzde kadınların neredeyse hepsi hastanede doğum yapmaktadır. Kaynak kişiler Çankırı'nın bazı köylerinde *höllük* adı verilen bu ince yapılı, yumuşak toprakların ince bir muşambanın üzerine yayıldığını, hafif ısıtıldıktan sonra bebeklerin altına konduğunu söylemektedir (KK-11). Ayrıca Çankırı'nın yukarı kesimi olarak bilinen ve daha çok Poşaların yaşadığı alanlarda (Mimar Sinan Mahallesi) yapılan derlemede bu toprağın hâlâ kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kaynak kişi lohusanın üşüyüp hastalanmaması ve enfeksiyon kapmaması için çokça toprak ısıtıldığını ve kadının altına serildiğini söylemiştir. Bu şekilde lohusanın korunması amaçlanmaktadır (KK-4). Diş, tırnak, saç, plesanta gibi bebeğı ait unsurların gömüldüğü ve bu şekilde bebeğın zarardan korunduğı bir alan olarak da toprak kullanılmaktadır. Bu uygulamalarda bebeğı ait unsurların toprağı gömülmesi hususunda kaynak kişi şunları söylemektedir: Eğer bir çocuğın diş çıkarsa (kırılırsa) o diş sokağı ya da dışarı atılmamalıdır. Eğer diş sokağı ya da dışarı atılıp o diş kuş yerse o dişin yerine bir daha diş çıkmaz. Bunun için çıkan diş, toprağı gömülmelidir (KK-1). Bu uygulama ve inanışlarda dışarı atılması gereken parçalarla bebeğın sonraki süreçteki yaşayışı, görünüşü, kaderi vs. arasında paralellik kurulur. Bu bağlamda toprağın koruyuculuğının ötesinde olumsuz inanışları etkisizleştiren/nötürleştiren bir özelliğı sahip olduğu söylenebilir. Nitekim kaynak kişiler tarafından dışarı atılmaması gerektiğinin söylenen bu

parçaların dışarıdaki toprakla buluşması ve sonrasında ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bebekle ilgili parçaların “dışarı atılmama”ıyla ilgili vurguda toprağın “dışarı”dan bir unsur olarak görülmediği açıktır.

Sayı Sembolizmi

Doğumla ilgili ritüellerde ön planda olan sembollerden biri sayılarla ilgilidir. 3, 7, 9, 40 gibi sayıların bu ritüellerde önemli bir yerinin olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk sahibi olmak için üç gün oruç tutmak, türbenin ertafının üç kere dolaşılması, üç kere Meryem suresinin okunması, psikolojik problem yaşayan lohusanın ağzına bir çocuğun üç kez oturtulup kaldırılması gibi inanışlar üç sayısı ile ilgilidir. Bunun yanı sıra tılsımlı olduğu düşünülen diğer sayılardan biri yedidir. Doğum öncesinde türbelerin etrafının yedi defa dönülmesi ve kırklama ile ilgili uygulamalarda “yedi çeşmeden kimse görülmeden alınan su” gibi tanımlarda bu sayıya rastlanır. Özellikle doğum sonrasında kırklama için “kırk çeşmeden toplanan su” motifi kendi içinde mistik ve dinî bir semboller yumağını oluşturur. Doğumla ilgili ritüellerde dikkat çeken sayılardan biri kırktır. Kendi başına da bir ritüele isim olan kırk, özellikle doğumdan sonraki süreçte ön plandadır. Kadının doğumdan kırk gün geçtikten sonra lohusalığı bitmektedir. Yapılan kırklama işleminde kullanılan araç kırk delikli elektir. Bebeğin ve annenin akrabalarına, arkadaşlarına gitmesi ise kırk uçurma olarak adlandırılır. Ancak eylemin “uçurma” olarak tanımlanması ruhun bir kuş olarak tanımlanmasıyla da bağlantılıdır. Kırk, bu ritüellerde kötü bir ruh olarak telakki edilmektedir. Bu bağlamda kırk bir ruhun isimlendirilişi olabileceği gibi o kırk günlük sürenin bitişinin de bir nişanesidir.

Doğum Ritüellerinde Demir Sembölü

Eski Türk inanç sisteminde demir sembolünün önemli bir yeri vardır. Bu sisteme göre büyük tanrı *Ülgen*'dir. Erlik ise yeraltının ve kötülüğün tanrısıdır. Altay mitolojisinde Erlik'in avamından ve hademelerinden “kötü bir ruh” olarak telakki edilen Albıs ve Erlik gibi kötü ruhlar “Demirciden ve ocaklı adamlardan” (İnan, 2017: 170) korkarlar ve çekinirler. Doğumla ilgili halk inanışlarında demirle ilgili sembollerin varlığını koruduğu görülür. Demir ve ondan yapılan çeşitli günlük kullanım araçları halk inanışlarında ve uygulamalarında sıklıkla görülür. Şamanistik inanışta önemli bir yeri olan demir konusunda Bayat, kötü ruhlarla mücadele etmede demirin önemine işaret ederek bunların “demirden, demirle çemberlenmekten ve demircinin sesinden, bağirtısından korktuklarını” (2023: 64) söylemektedir.

Demirin doğum gibi ritüellerde kullanılışı psikolojik bir bariyer olmasına duyulan inançla da ilgilidir. Fiziki sağlığının bebeğe ya da anneye de sirayet edeceğine dair inanç bu tür unsurların ve eşyalarının kullanımı sağlar. Yastığının altına bıçak, makas, iğne gibi araçların konulması bu amaç çerçevesinde ele alınabilir. Lohusa psikolojik sorunlar yaşıyorsa evde bulunan küçük bir kız çocuğu lohusanın ağzına üç defa oturtulup kaldırılır. Daha sonra bir bıçak yardımıyla kadının yatağının etrafı

dua okunarak çizilir. Bu uygulama üç defa yapılır. Daha sonra bıçak, kadının yastığının altına konur. Böylece kadının psikolojik sorunlardan kurtulduğuna inanılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4).

Albastı ile ilgili cinsiyet temelli bir incelemede Fidan Uğur Çerikan bu ruhun ataerkil bir düzende erkeklere karşı olumlu bir tutum sergilediğini (2018: 506) söylemektedir. Özellikle erkek ve ona ait olduğu düşünülen nesnelere doğum ritüellerinde koruyucu bir unsur olarak yararlanılması bu bağlamda değerlendirilmelidir. Demir sembolünün “erkek gibi “güc”ü temsil etmesi” (Uğur Çerikan, 2018: 506) de koruyucu bir unsur olarak kullanılması adına önemlidir. Bu noktada değerlendirilebilecek bir örneğe göre Çankırı’da yeni doğum yapan kadınları ve bebekleri korumak için eşinin pantolonu al basan kişinin başucuna konulur. Derlenen bir başka inanç, al bastığı anda kişi bir çatal iğneyi kendini basan Al’a geçirirse Al’ın ömür boyu o kişinin hizmetçisi olacağına dairdir. Eğer çatal iğne Al’ın üzerinden düşerse, Al bu durumdan kurtulur (KK-4). İnan, albastının “bugünkü Türk inanmalarında kötü bir ruh” olduğunu söylese de onun “bir zamanlar iyi bir ruh” (2017: 174) olduğunu da belirtir. Albastı’nın erkek gücünü ifade eden demir türevi bir metaryalle ele geçirildiğinde onu ele geçiren kişiye hizmet etmesi İnan’ın bu sözleri eşliğinde okunabilir.

Doğum Ritüellerinde Süt Sembölü

Süt, çağlar boyu anneliğin temel unsurlarından biri olarak görülür. Süt vermek, süt sağmak hem insan hem diğer canlılar bünyesinde kutsanan bir özelliğe sahiptir. Yapılan derlemelerde sütün doğumla ilgili uygulama ve inançlarda özellikle halk hekimliğine ve beslenmeye dair bir unsur olarak yer ettiği görülür.

Süt, bebeğin doğduktan sonra bu dünyada tattığı ilk besinlerden biridir. Altı ay boyunca anne sütü içen bebek daha sonraki süreçte yavaş yavaş diğer yiyecekleri yemeye başlar. Bebek için bu kadar önemli bir besin annesi yoluyla ona ulaşır. Halk arasında sütün eksikliği ya da yokluğuyla bereketsizlik, nazar arasında bir paralellik kurulur. Bebeğin doğumunun hemen akabinde anneden sütün gelmemesinin ya da az gelmesinin çocuğa ya da anneye nazar değdiğine dair bir inanışla açıklanır (KK-12). Bu durum yörede “süt çekilmesi” adıyla bilinmektedir. Annenin sütünün artması için süt taşları günümüzde de hâlâ kullanılmaktadır. Çeşitli aktarlarda bulunabilen süt taşlarını kadınlar göğüs ucuna sürdüklerinde ya da boynuna astıklarında sütlerinin arttığını söylemektedirler (KK-11, KK-12)

Alan araştırmasında sütün özellikle “ağız⁸” olarak tanımlanan kısmının çocuğa içirilmesinin çocuğun sağlığı için oldukça yararlı olduğuna dair bir bilgiye rastlanmıştır (KK-10). Üçok’un verdiği bilgiye göre hamile bir kadın dışarıdan süt almamalıdır. Şayet almak zorunda kalırsa içine bir miktar çörek otu ve bir parça da kömür konur. Çörek otu ve

⁸ Yörede ağız, doğumdan sonra kadından gelen ilk süt olarak bilinmektedir.

kömürün nazar değmesine engel olduğu düşünülür. (Üçok, 2002: 72). Bu duruma ancak kırk basması durumunda bir istisna yapılabilir. Doğumdan sonraki kırk günlük süreçte kırk basan bebekler zayıf kalır ve gelişemezler. Kırk basan bebeğe bir ineğin memesi emzirtirilir ve bebek kırk basmasından kurtulur. Bu şekilde bebeğin eski sağlığına kavuşulacağına inanılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4). Bu uygulama bebeğin annesi dışında ve annenin yerine geçen ineğe sembolik bir satılması böylece bebeğin ölümden sakınılması olarak okunabilir. Metnin başında yeni doğan bebeğin ölmesinin engellenmesi için başka bir annenin bebeği emzirmesi uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu uygulamada ise ineğin metaforik olarak annenin yerine geçen bir anne olarak okunması mümkündür.

Süt, doğumla ilgili halk hekimliğinde de önemli bir unsurdur. Sütün bir şifa unsuru olarak kullanıldığı Çankırı'dan derlenen doğumla ilgili uygulamalar ve inançlar şu şekildedir: Çok fazla ağlamaları, göz kenarlarında çapaklanma olması gibi durumlarda bebeklerin kemiklerinin birbirine geçtiğine inanılmaktadır. Bu rahatsızlığın bebeğin kucakta çok fazla tutulmasıyla veya tutulma şekliyle de ilgili olduğu düşünülür. Bu rahatsızlığa *böğür* adı verilmektedir. Yeni doğan böğür olduğu zaman bebeğin üzerine annesinin sütü akıtılır ve masaj yapılır. Daha sonra bebeğin sağ eli, sol ayağına; sol eli, sağ ayağına doğru uzatılır. Böylece bebeğin rahatsızlığının giderileceğine inanılır (KK-12).

Annenin ve bebeğin görünüşünde sütün etkili olduğuna dair inanışlar çok fazladır. Bunlardan biri de yeni doğmuş bebeklerin göz renginin değişmemesi ve bebeğin cildinin parlak olması için anne sütünün bebeğin hem yüzüne hem de gözüne sıkılması şeklindedir. Böylece bebeğin hem göz renginin değişmeyeceğine hem de yüzünün parlak olacağına inanılır (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4).

Doğum Ritüellerinde Su Sembolü/Kültü

Türk mitolojisinde yaradılış su ile ilişkili olarak anlatılmaktadır. Doğum ritüellerinin her aşamasında su kültürünün önemli bir yeri vardır. Doğum öncesinde çocuk sahibi olmak amacıyla hazırlanan tılsımlı/dualı sular, doğumun kolay geçmesi için Meryem Ana otunun kaynatıldığı suyun ya da zezemin içilmesi, doğumdan kırk gün sonra bebeğin kırklanması uygulaması ve inançlarında su kültürünün önemi görülür. Yukarıda örnekleri verilen su kültürünün izleriyle ilgili anlatımlar "hayat suyu" motifi ile ilgilidir. Hayat suyu bulunması biraz zahmetli olan, iyileştiren, "gençleştiren ve sonsuz kılan" (Eliade, 2009: 201) bir özelliğe sahiptir. Çocuk sahibi olmak için suya belli sayıda dua okumak ya da kırk çeşmeden su toplamak hayat suyunu bulmadaki zorluğun farklı bir tezahürüdür. Kırklama için gerekli olan ve kaynak kişi tarafından "yedi çeşmeden kimse tarafından görmeden toplanan", "el değmemiş" (Torun, 2002: 76) şeklinde nitelenen suyun kullanımından sonra döküleceği yer de "ayak basılmayan bir yer" (Torun, 2002: 76) şeklinde nitelendirilmiştir. Eldivan'dan yapılan bir derlemede

kaynak kişi kırklama için kullanılacak suyun kurumuş köpek kafasıyla değirmenin dibinden alındığını söylemektedir (KK-13). Değirmenin dibinden alınan su, kaynak kişiye göre en temiz suyu ifade etmektedir.

Sonuç

Bu makalede inceleme yapılırken halk inanışlarının kültürel belleğin taşıyıcısı olduğu ve varlığını semboller yoluyla devam ettirdiği temel savı esas alınmıştır. Bu amaç ve sav bağlamında doğum geleneklerinin ve ritüellerinin kültürel belleğin aktarımında belli başlı sembollere genelde mitik kökenli sembollere ağırlık verilmiştir. Çalışmada Çankırı'dan derlenen doğumla ilgili ritüellerde ve inanışlarda su, toprak, süt, satma-satın alma, demir gibi semboller incelenmiştir. Türk mitolojisinde ve günümüzdeki doğum ritüel ve inanışlarında önemli bir yeri olan bu semboller kültürel belleğin önemli unsurlarıdır. Makalede birçoğu tabiat kültleri olan bu semboller bağlamında ulaşılan sonuçlar şu şekildedir: Derlemelerde çocuğun olmasına yönelik pratiklerin daha çok ocak/ateş kültü çerçevesinde yoğunlaştığı görülmüştür.⁹ Ata ruhlarla inancın temelde yer aldığı bu kültürün örnekleri makalede “ocak”, “ocaklık” kavramları etrafında şekillendirilmiştir. Çankırı'da ocaklık kavramıyla bağlantılı olarak özellikle belli başlı türbeler, yakın zamanda vefat eden Sabiha Anne ve kayın babası Astarlı Hilmi Efendi ile ilgili örnekler ocaklık geleneğinin bu ilde canlı bir şekilde varlığını devam ettirdiğini göstermektedir.

Alanda yapılan çalışmalardan bu süreçte ön planda olan sembollerden ikisi toprak ve sudur. Yaradılış mitolojisinde de temel semboller olarak görülen toprak ve su, mitten beslenen doğumla ilgili ritüel ve inançlarda da temel bir sembollerdir. Doğumu ve ölümü imgelemesiyle hem olumlu hem de olumsuz bir yapısı olan sembollerin doğum geleneklerinde koruyan, besleyen, iyileştiren özelliklerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Özellikle toprağa yatırma, taş-toprak çukurlar/delikler içerisinden geçirme gibi toprak kültürünün örneklerinin günümüzdeki doğum ritüellerinin bariz sembolleri olduğu ve bu sembollerin varlığını özellikle ata kültürü çerçevesinde canlı bir şekilde devam ettirdiği görülmüştür. Benzer şekilde Çankırı doğum ritüellerinde ortaya çıkan su ile ilgili örneklerin Türk mitolojisindeki gibi arınma, iyileştirme ve doğum vb. olumlu konuları sembolize ettiği görülmüştür. Demir sembolünün ise Türk mitolojisinde koruyucu, sağlam ve eril bir figür olarak telakki edilmesi doğumla ilgili ritüel ve inanışlara sirayet etmiş ve mitolojik kodlamanın doğum geleneklerinde de varlığını koruduğu görülmüştür.

21. yüzyıldaki hızlı teknolojik ve bilimsel yaklaşımlara rağmen Çankırı'da doğumla ilgili inanç ve uygulamalar canlı bir şekilde devam

⁹ Türk kültüründe “Kutsal mekân düşüncesi ile ilişkili olan ocak, ateş ve atalar kültürünün etkileşimi girdiği bir alan olarak görülebilir.” (Yıldız Altın, 2021: 356). Doğumla ilgili inançlara ve uygulamalara yer verilen bu makalede bu etkileşimin bir örneği görülmektedir. Bu sebeple makalede bu kültürler birlikte ele alınmıştır.

etmektedir. Doğumla ilgili ilk müracaat yeri hastaneler olsa da halkın muhayyilesinde sabit bir şekilde bu dönemle ilgili uygulamalar ve inanışlar varlığını korumaktadır. Ayrıca ritüel ve inanışın başat unsuru olan semboller yörenin kültürel belleğinde canlı bir şekilde yer alsa da bunların anlamlarının net bir şekilde var olmadığı ortaya çıkan diğer bir sonuçtur.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Ayhan, B. (2012). *Çankırı camileri-türbeleri-şifalı suları*. Çankırı: Yeni Gün Ofset Matbaacılık.
- Akçam, H.-Köse, S. (2022). Mitolojik ana tasavvuru bağlamında toprak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(38), 389-396.
- Ateş, M. (2001). *Mitolojiler ve semboller: Anatanrıça ve doğurganlık sembolleri*. İstanbul: Aksiseda Matbaası.
- Assmann, J. (2001). Kültürel bellek. (çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayat, F. (2021). *Türk mitolojik sistemi 2: kutsal dışı-mitolojik ana, Umay paradigmasında ilkel mitolojik kategoriler, iyeler ve demonoloji*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Bayat, F. (2023). *Ana hatlarıyla Türk şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Eliade, M. (2009). *Dinler tarihine giriş*. (çev.: Lale Arslan Özcan), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2023). *Kutsal ve dindışı*. (çev.: Ali Berktaş), Ankara: Alfa Yayınları.
- Eriksen, T. H. (2009). *Küçük yerler derin mevzular*. (çev.: Fahriye Adsay), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Ergun, P.- Gündüz Alptürker, İ. (2017). Çocuksuzluk sağaltımında satılma ritüeli – ritüelin tarihsel bağlamı ve metaforik dili. *Millî Folklor*, 115, 79-90.
- Fromm, E. (2017). *Rüyalar Masallar mitler sembol dilinin çözülmesi*. (çev.: Hakan H. Ökten). İstanbul: Say Yayınları.
- Gennep, A. V. (2022). *Geçiş ritleri: tabular, batıl inançlar, büyüler, ayinler ve törenler*. (çev.: Oylum Bülbül Beşler), İstanbul: Nora Kitap.
- İnan, A. (2017). *Tarihte ve bugün şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat Y. - Abdurazzak, A. O. (2018). Halk kültüründe “satmak-satıp almak” inancının mitolojik boyutu. 9. *Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi*, 15-24, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Karakaş, R. (2021). Türk halk kültürü geçiş dönemi ritüellerinde yumurta. *Folklor/Edebiyat*, 27(2), 357-377.
- Kasımoğlu, S. (2022). Türk kültüründe doğumla ilgili tabular ve işlevleri. *Folklor Akademi Dergisi*, 5 (2), 483-495.
- Kolcu, B. (2007). *Çankırı türbeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kuran-ı Kerim* (2021). Isparta: Hayrat Neşriyat Yayınları.

- Mascetti, M.D. (1990). *İçimizdeki tanrıça, kadınlığın mitolojisi*. (çev.: Belkıs Çorakçı), İstanbul: Doğan Yayınları.
- Niman, E.M.- Darong, H. C. (2023). Unlocking mysteries: What do symbols reveal about manggarai birth rituals? *Komunitas: International Journal of Indonesian Society and Culture*, 15(2), 245-254
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi*, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S.V. (1997). *Türk halk bilimi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Torun, C. (2002). *Halk hekimliği ve Çankırıda halk hekimliği ile ilgili inanış ve uygulamalar*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Turner, V. (2018). *Ritüeller, yapı ve anti-yapı*. (çev.: Nur Küçük), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Uğur Çerikan, F. (2018). *Türk kültüründe demir*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Üçok, H. H. (2002). *Çankırı tarih ve halkiyatı*. Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- Yıldız Altın, K. (2021). *Türk kültüründe atalar kültü*. Ankara: Gazi Yayınevi.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Seher Yeşildağ, 47 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 02.08. 2021).
- KK-2 : Dilber Yeşildağ, 65 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 02.08. 2021).
- KK-3 : Gülseren Yeşildağ, 45 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 02.08. 2021).
- KK-4 : Fatma Yeşildağ, 32 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 02.08. 2021).
- KK-5: Hatice Tilki, 54 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 15.09. 2021).
- KK-6: Rüveyda Günalp, 35 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 15.09. 2021).
- KK-7: Saniye Ay, 36 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 18.10. 2021).
- KK-8: Merve Fidan, 25 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 18.10. 2021).
- KK-9: Sabiha Fidan, 42 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 18.10. 2021).
- KK-10: Gülseren Kahraman, 50 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Yapraklı Doğanbey Köyü. (Görüşme: 18.10. 2021).
- KK-11: Ayşegül Aktür, 53 yaşında, Belediye Memuru, Çankırı/ Eldivan. (Görüşme: 22.11. 2021).
- KK-12: Seda Yiğittir Biçer, 37 yaşında, Belediye Memuru, Çankırı/ Eldivan. (Görüşme: 22.11. 2021).
- KK-13: Nezihe Ayhan, 90 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/ Eldivan. (Görüşme: 22.11. 2021).
- KK-14. Hatice Şimşek, 28 yaşında, Ev Hanımı, Çankırı/Merkez. (Görüşme: 22.11. 2021).

Extended Summary

This article is based on the basic thesis that folk beliefs are the carriers of cultural memory and continue their existence through symbols. In the context of this aim and thesis, emphasis has been given to certain symbols, generally symbols of mythical origin, in the transmission of cultural memory in birth traditions and rituals. In the study, symbols such as water, soil, milk, selling-buying, and iron were examined in birth-related rituals and beliefs compiled from Çankırı. These symbols, which have an important place in Turkish mythology and in today's birth rituals and beliefs, are important elements of cultural memory. The conclusions reached in the article regarding these symbols, many of which are nature cults, are as follows: In the compilations, it was observed that practices regarding having a child were concentrated more within the framework of the hearth/fire cult. In Turkish culture, the hearth cult is seen as an area where fire and ancestor cults interact. An example of this interaction is seen in this article, which includes beliefs and practices related to birth. For this reason, these cults were discussed together in the article. Examples of this cult, which is based on belief in ancestor spirits, are shaped in the article around the concepts of "hearth" and "hearth". In Çankırı, examples related to the concept of hearth, especially certain shrines, and recently deceased Sabiha Anne and her father-in-law Astarlı Hilmi Efendi, show that the tradition of hearth continues to exist vividly in this province.

Two of the symbols that are at the forefront in this process from the studies conducted in the field are soil and water. Seen as fundamental symbols in the mythology of creation, soil and water are also fundamental symbols in rituals and beliefs related to birth, which are nourished by myth. It has been observed that the symbols, which have both positive and negative structures by symbolizing birth and death, have more protective, nourishing and healing features in birth traditions. It has been observed that examples of the earth cult, such as laying in the ground and passing through stone-earth pits/holes, are obvious symbols of today's birth rituals and that these symbols continue to exist vividly, especially within the framework of the ancestor cult. Similarly, it has been observed that the examples related to water in Çankırı birth rituals symbolize positive issues such as purification, healing and birth, as in Turkish mythology. The perception of the iron symbol as a protective, strong and masculine figure in Turkish mythology has spread to rituals and beliefs related to birth, and it has been observed that the mythological coding has also preserved its presence in birth traditions. Despite the rapid technological and scientific approaches in the twenty-first century, beliefs and practices related to birth continue to exist vividly in Çankırı. Although the first place of application for birth is hospitals, practices and beliefs related to this period continue to exist in the imagination of the people. In addition, although the symbols, which are the dominant elements of ritual and belief, are vividly present in the cultural memory of the region, another result that has emerged is that their meanings are not clearly present.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Kurul adı: T.C. Çankırı Karatekin Üniversitesi Rektörlüğü, Fen, Matematik ve Sosyal Bilimler Etik Kurulu Tarih: 07-02-2022 No: 22/ Board Name: T.C. Çankırı Karatekin University Rectorate, Science, Mathematics and Social Sciences Ethics Committee Date: 07.02.2022 No: 22.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.